

Václav L á b u s (Liberec)

POJMENOVÁNÍ LUŽICKÉ NISY A JEJÍCH ZDROJNIC V PROMĚNÁCH ČASU

Lužická Nisa (Lausitzer Neisse, Nysa Łużycka, Łužiska Nysa) je významná řeka, která odvodňuje značnou část Liberecka a Jablonecka. Délka jejího toku na českém území je 53 km, poté dalších téměř 200 km tvoří hranici mezi Německem a Polskem a u obce Ratzdorf se vlévá do Odry. Určující jméno *Lužická* se užívá především pro odlišení od *Kladské Nisy*; před rokem 1945 se častěji objevovaly přívlasky *Jablonecká* nebo *Zhořelecká* podle měst, jimiž řeka protéká (*Gablonzer/Görlitzer Neisse*).

Hydronymum *Nisa* je poprvé doloženo v podobě *Nizza* (1241). Některé výklady spojují jméno se slovanským základem *niz-* a interpretují ho jako „nizká“, tj. v nížině tekoucí řeka¹⁾. Na přelomu 19. a 20. století byl obhajován německý původ hydronyma (ze střhn. *neizen*, tj. „škodit“)²⁾. Je ale velmi pravděpodobné, že *Nisa* náleží k praevropské vrstvě hydronym keltského nebo ještě staršího původu. Poprvé tuto domněnku vyslovil E. Schwarz, který uvažuje o ilyrském původu *Nisy*. Rekonstruuje podobu **Niksa* odvozenou z indoevropského kořene **nik*³⁾. J. Udolph nachází paralely s jihoslovanskými hydronymy a předpokládá odvozenou podobu **Nūsā*. Ta podle něj souvisí s indoevropským kořenem **nāu-/nəu-/nū-*. Jména s tímto základem řadí k nejstarší vrstvě hydronym, která se zformovala ještě před rozdělením indoevropských jazyků. Podle Udolfa lze tento element vymezit přibližně těmito

¹⁾ Tak především významný regionální badatel A. Ressel (*Slawische Namen im Iser-Jeschkengau und in der unmittelbaren Nachbarschaft*. In: 23. Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg 1913, s. 48 – 49). Slovanský původ předpokládal také např. J. Schaller (*Topographie des Königreichs Böhmen*. Bd. 4 – Bunzlauer Kreis, Prag und Wien 1790, s. 7) nebo F. Palacký (k tomu viz L. Antoš, *Jména vodních toků Jizerských hor*, Liberec 1991, s. 26), ale i někteří další.

²⁾ Tento výklad prosazoval především nacionálně zaměřený badatel F. Hübler (*Die Gewässer des Jeschken- und Isergebirges*. In: 9. Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg 1901, s. 4).

³⁾ E. Schwarz, *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*, München und Berlin 1931, s. 12. Podobně i v dalších Schwarzových pracích z 30. let týkajících se pomístního názvosloví Jablonecka.

jednotlivými významy: Schiff „lod“, Gefäß „nádoba (necky)“, Tal „údolí“, Rinne „žlábek, strouha“, Fluß „řeka, tok“⁴⁾.

Lužická Nisa pramení na hranicích katastru obcí Nová Ves nad Nisou a Smržovka východně od Jablonce nad Nisou, krátce poté se zprava připojuje *Lučanská Nisa*. I některé další přítoky nesou jméno *Nisa*: *Bílá Nisa* (též *Rýnovická Nisa*), vlévající se do *Lužické Nisy* v Jablonci nad Nisou, a *Černá Nisa*, kterou *Lužická Nisa* přibírá ve Stráži nad Nisou u Liberce. Shora uvedená hydronyma představují současnou podobu pojmenování vodních toků tak, jak jsou zanesena v základní mapě⁵⁾. V průběhu uplynulých desetiletí se ale nejen podoba pojmenování, ale také samotná objektová fixace různě měnily; hydronymum *Nisa* navíc dříve měly také některé jiné zdrojnice.

Ani určení hlavní pramenné větve *Lužické Nisy* není jednoznačné. Tzv. *Pramen Nisy* mezi Novou Vsí a Smržovkou, v současnosti známá a turisticky navštěvovaná lokalita, je vyznačen už na Müllerově mapě Čech z roku 1720 jako *Neissbronn*. V mapě stabilního katastru pro obec Nová Ves nad Nisou (1843) je pramen zakreslen jako *Neisse Ursprung*; nedaleko se nachází pozemková trať *An dem Neisse Fluss*. Ještě starší zmínky o takto lokalizovaném prameni *Nisy* pocházejí z roku 1713 a 1687⁶⁾.

Schematické znázornění popisovaných vodních toků (současné standardizované názvosloví)

⁴⁾ J. Udolph, Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie. Beiträge zur Namenforschung, Beiheft 31, Heidelberg 1990, s. 193 – 198. Za tento odkaz děkuji PhDr. J. Maleníkové z oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

⁵⁾ Základní mapa ČR 1 : 10 000, č. 03-14-24, Praha 2007 (stav z roku 2005). Stejným způsobem pojímá názvosloví také Povodí Labe, s. p.

⁶⁾ J. Lubas, Podřte s náma na rajz. In: Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2007, Liberec 2008, s. 80 – 81.

Z hydrografického hlediska je ale hlavní zdrojnicí dnešní *Bílá Nisa*, jež pramení v Jizerských horách nad obcí Bedřichov a jejíž tok je delší. Takto je situace popsána i v Zeměpisném lexikonu (Vodní toky a nádrže)⁷⁾. Zde je název *Lužická Nisa* vyhrazen právě větvi přitékající z Bedřichova. Hydrografickému pohledu dal přednost i souhrn revidovaného pomístního názvosloví z 50. let 20. století⁸⁾, v němž je jméno *Lužická Nisa* přiřazeno bedřichovskému toku. Odtud pak informace přebírala většina poválečných map jak základních, tak turistických. Později byl ale pro bedřichovskou větev zaveden název *Bílá Nisa*, který byl „protazen“ k soutoku s *Černou Nisou*. Teprve odtud nesla *Nisa* přívlastek *Lužická*. Takto byla hydronymie *Nisy* pojímána v turistických a základních mapách, které byly vydávány v 70. a 80. letech. Naopak podrobný turistický průvodce již v roce 1983 považuje za hlavní tok právě dnešní *Lužickou Nisu*, pro niž rovněž používá synonymního označení *Lučanská Nisa*⁹⁾. Až v 90. letech také základní mapy zohlednily tradiční historicky a turisticky preferovaný pramen a název *Lužická Nisa* se znovu „přestěhoval“; nyní tedy označuje celý tok řeky až k turistickému *Prameni Nisy* u Nové Vsi nad Nisou¹⁰⁾.

Pojmenování hlavního toku *Lužické Nisy* mělo v německém prostředí řadu variant. Na mapách jabloneckého okresu a v různých vlastivědných pracích se objevuje *Neisse*, *Neisse Fluss*, *Neisse Bach* a *Gablonzer Neisse*¹¹⁾. První obcí, jíž *Lužická Nisa* protéká, jsou Lučany nad Nisou (Wiesenthal). Z toho důvodu byl její horní tok taktéž nazýván *Wiesentaler Neisse*¹²⁾. Českou podobu *Lučanská Nisa* pro tuto část toku používá například turistická mapa Jizerských hor z roku 2008¹³⁾. Avšak standardizované názvosloví spojuje jméno *Lučanská Nisa* s jiným objektem (viz dále).

Před soutokem s *Bílou Nisou* (na západním okraji Jablonce nad Nisou) přibírá *Lužická Nisa* řadu menších potoků, z nichž většina má nebo měla také označení *Nisa*.

⁷⁾ Zeměpisný lexikon. Vodní toky a nádrže, Praha 1984.

⁸⁾ Hlavní pomístní názvy kraje Libereckého, Praha 1957.

⁹⁾ M. Nevrlý, Jizerské hory, Praha 1983, s. 278.

¹⁰⁾ Disproporcí mezi geograficky a turisticky pojímaným pramenem *Nisy* si uvědomovali již němečtí vlastivědní badatelé. Pro ně ale byl určujícím faktorem směr toku: zatímco dnešní *Bílá Nisa* teče nejprve na jih, *Lužická Nisa* si od pramene zachovává stejnou západní/severozápadní orientaci (k tomu viz např. F. Hübler, o. c. v pozn. 2, s. 4).

¹¹⁾ V Schallerově topografii (1790) i v Müllerově mapování (1720, 1790) v podobě *Neiss*.

¹²⁾ Např. F. Finke, Heimatskunde des politischen Bezirkes Gablonz, Gablonz a. N. 1902, s. 10 – 11. Matoucí a zřejmě chybnou informaci vnáší do obrazu hydronymie *Nisy* zmínka v jablonecké vlastivědě z roku 1895: „Wiesenthal an der Neisse ist von der weissen Neisse durchflossen.“ (A. Lilie, Der politische Bezirk Gablonz. Eine Heimatskunde für Schule und Haus, Gablonz a. N. 1895, s. 464.)

V Lučanech do *Nisy* zprava přitéká potok, sestávající ze dvou pramenů – *obere Neisse* a *Hahnewasser*¹⁴⁾. Druhý jmenovaný přitéká ve směru od místních částí Lučan, původně zvaných Bramberg (dnes Bramberk) a Hahn, odtud pojmenování *Hahnewasser*, ale také *Bramberger Neisse* (české ekvivalenty se neužívají). Paradoxní je, že v současnosti je možné nalézt hned trojí lokalizaci jména *Lučanská Nisa*. V základní mapě¹⁵⁾ i podle pojetí Povodí Labe, s. p., jde o potok přitékající od Bramberku (tj. *Hahnewasser* / *Bramberger Neisse*), podle ústního sdělení se jím myslí pramen od Horních Lučan (tj. *obere Neisse*) a v turistické mapě¹⁶⁾ je jím pak označena vlastní *Lužická Nisa* na svém horním toku.

Již přímo v Jablonci nad Nisou se z levé strany do *Nisy* vlévá *Novoveský potok* (základní mapa), zvaný rovněž *Novoveská Nisa* (turistické mapy), německy *Neudorfer Neisse/Bach*. Zajímavostí je, že pramen tohoto potoka se nachází jen nedaleko pramene (*Lužické/Lučanské*) *Nisy*. Další jablonecký přítok *Nisy* (pravý, dnes ústící do vodní nádrže Mšeno) se nyní jmenuje *Mšenský potok*, v minulosti měl hned tři podoby: *Grünwalder Bach/Wasser*, *Grünwalder Neisse*¹⁷⁾, *Hennersdorfer Neisse*¹⁸⁾.

Největším přítokem *Nisy* v okolí Jablonce nad Nisou je *Bílá Nisa* (též *Rýnovická Nisa*)¹⁹⁾. S ní je spojeno nejvíce podob a proměn pojmenování ze všech popisovaných toků. To ostatně dokládá informace, kterou o *Bílé Nise*, jejíž tok je dlouhý jen zhruba 10 km, poskytuje doprovodný text k turistické mapě Jizerských hor: „...Bílou Nisu zvanou též někdy Nisa Rýnovická, Loučná, Mšenská či Bedřichovská.“^[!]²⁰⁾

Říčka skutečně nesla různá jména podle obcí, jimiž protéká. V německých zdrojích se tak setkáme se jmény *Friedrichswalder Neisse* (podle Bedřichova), *Gränzbach*, *Gränzendorfer Bach/Wasser* (podle Hraničné), *Lautschneibach* (podle Loučné, avšak historicky je jméno potoka prvotní), *Grünwalder Neisse* (podle Mšena)

¹³⁾ CHKO Jizerské hory. Turistická a lyžařská mapa 1 : 25 000, 2. vyd., Mělník 2008. Synonymně pro *Lužickou Nisu* je jména *Lučanská Nisa* užito již v turistickém průvodci z roku 1983 (viz M. Nevrlý, o. c. v pozn. 9, s. 278).

¹⁴⁾ F. Finke, o. c. v pozn. 12, s. 129 – 130.

¹⁵⁾ Základní mapa ČR, o. c. v pozn. 5.

¹⁶⁾ Jizerské hory, o. c. v pozn. 13.

¹⁷⁾ Hydronymum *Grünwalder Neisse* je homonymní, mohlo označovat jednak *Mšenský potok*, jednak *Bílou Nisu* (viz dále).

¹⁸⁾ F. Finke, o. c. v pozn. 12. A. Lilie, o. c. v pozn. 12. Grünwald = Mšeno (dnes součást Jablonce nad Nisou), Hennersdorf = Jindřichov (dnes součást Lučan nad Nisou).

¹⁹⁾ Na informační tabuli u Klikvové louky (Moosbeerheide) v Jizerských horách, kde *Bílá Nisa* pramení, se ale uvádí jen jméno *Rýnovická Nisa*.

²⁰⁾ Jizerské hory, o. c. v pozn. 13. Stejně i M. Nevrlý, o. c. v pozn. 9, s. 278.

a *Reinowitzer Wasser* (podle Rýnovic)²¹. Zdaleka nejběžnějšími podobami jména ale byly *Neisse Bach* (především pro odlišení od *Lužické Nisy*, označované často jako *Neisse Fluss*) a přirozeně jednoduchý, komunikačně flexibilní a úsporný tvar *Neisse*.

Nesnadné je naproti tomu vysledovat původ, ale i motivaci jména s přívlastkem „bílá“, tj. *Bílá Nisa / Weisse Neisse*. V českém názvosloví se objevuje až ve druhé polovině 20. století. V německých pramenech se jméno *Weisse Neisse* vyskytuje poměrně zřídka. Je zmiňováno v roce 1868²²), dále např. ve vlastivědách z roku 1895 a 1903²³), později jen ojediněle v některých mapách a průvodcích. Pozoruhodný údaj ovšem přinášejí badatelé E. Schwarz a A. Ressel²⁴), kteří uvádějí doklad z roku 1552 – *schwartzze neyß, weisse neiß*, bohužel bez jakýchkoli dalších podrobností. Jméno *Weisse Neisse* nezaznamenává Hüblerův průvodce ani Matouschkova mapa²⁵), dvě nejvýznamnější lokální německá vlastivědná díla svého druhu; nezmiňuje se ani ve Schwarzově práci o pomístních jménech Jablonecka²⁶), která byla založena na rozsáhlém sběru pomístního názvosloví přímo v terénu. Z toho vyplývá, že nešlo o lidové, uzuální jméno. Motivací jeho užívání tak byla především snaha jednoznačně odlišit dvě zdrojnice *Nisy*, pramenící v Jizerských horách nedaleko sebe²⁷).

Vedle poněkud sporného údaje z roku 1552 je nejstarším označením *Bílé Nisy* slovanské jméno *Loučná*, doložené z roku 1591 v české i německé podobě: „*k Potoku*

²¹) Informace čerpány z vlastivěd, turistických průvodců, map atd. z let 1880 – 1945. Nejpodrobnější informaci přináší F. Hübler, o. c. v pozn. 2: „...der Friedrichswalder Neisse, oder Lautschneibach (Reinowitzer Wasser)...“ (s. 4) „Der Lautschneibach, auch Reinowitzer Wasser oder Neissebach genannt...“ (s. 5).

²²) G. Menzel, Physiographie des Isergebirges, Reichenberg 1868. Zde s malým počátečním „w“.

²³) „Die Friedrichswalder Neisse entspringt im nachbarlichen Reichenberger Bezirke ... nicht weit von den Quellen der schwarzen Neisse und wird zum Unterschiede von dieser hier auch die weisse Neisse genannt.“ (A. Lilie, o. c. v pozn. 12, s. 10.) „Die Friedrichswalder Neisse ... heisst zum Unterschiede von der unweit davon entspringenden Schwarzen Neisse auch die Weisse Neisse.“ (A. Ressel, Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes. Stadt und Land, Reichenberg 1903 – 1904, s. 6).

²⁴) E. Schwarz, Sudetendeutsches Ortsnamen-Buch. 2. Heft. Der Bezirk Gablonz, Reichenberg 1934, s. 43. A. Ressel, Die Bach- und Flussnamen der Jeschken- und Isergebirgsgegend. In: 21. Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg 1911, s. 33.

²⁵) F. Hübler, Führer durch das Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg 1902. J. Matouschek, Die Spezial-Karte vom Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg 1927.

²⁶) E. Schwarz, Heimatskunde des Bezirkes Gablonz, Heft 2 – 3, Die Orts- und Flurnamen des Bezirkes Gablonz, Gablonz an der Neisse 1934.

²⁷) Srov. pozn. 23.

laucznyému“ / *Laucznybach*²⁸⁾. Doklad z roku 1602 je zapsán německým pravopisem – *Lautschney*²⁹⁾. Ačkoliv tuto podobu uvádí ještě Sommerova topografie (1834)³⁰⁾, podle A. Ressela se potok už ve 2. polovině 17. století nazývá také *Neissefloss*³¹⁾.

Znovuobnovená česká jména, která se v různých průvodcích uváděla od konce 19. století, navázala na původní označení, tj. *Loučná* nebo *Loučná Nisa*³²⁾. Speciální mapy okresu Liberec obsahují samotné pojmenování *Nisa*³³⁾. Z materiálů okresních názvoslovných sborů, které se v 50. letech 20. století podílely na standardizaci pomístního názvosloví, vyplývá, že tehdy bylo navrhováno právě jméno *Bílá Nisa*. To se ale nakonec do finálního soupisu nedostalo a vodní tok získal název *Lužická Nisa*³⁴⁾. Se jménem *Bílá Nisa* se tak setkáváme až od poloviny 60. let³⁵⁾. Nejprve označovalo tok řeky od bedřichovského pramene až k soutoku s *Černou Nisou* u Liberce, od 90. let pojmenovává v souladu se standardizací pouze tok od pramene k soutoku s dnešní *Lužickou Nisou* v Jablonci.

Na severozápadním okraji Liberce se do *Lužické Nisy* vlévá *Černá Nisa*, největší přítok dosavadního toku. *Černá Nisa* pramení pod Olivetskou horou v Jizerských horách nedaleko *Bílé Nisy*. Pojmenování *Černé Nisy* může reflektovat jak základní význam (charakter toku a okolí), tak přenesený význam určujícího apelativa „černý“ (nebezpečný)³⁶⁾. Říčka má tmavé zbarvení, protéká hustým lesem, do údolí poté

²⁸⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 26, s. 159.

²⁹⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 26, s. 159. Na dolním toku byla začátkem 17. století založena stejnojmenná obec, první zmínka – v podobě *Louczna* – pochází z roku 1608.

³⁰⁾ J. G. Sommer, *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt*. Zweiter Band. Bunzlauer Kreis, Prag 1834, s. 290 (*Lautschneybach*), s. 322 (*Lautschneibach*).

³¹⁾ A. Ressel, *Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes*. Stadt und Land, Reichenberg 1903 – 1904, s. 290.

³²⁾ Označení *Loučná Nisa* používá např. J. V. Šimák, *Čechy*. Díl XII. Severní Čechy, Praha 1902; B. Kinský, *Uhrovy cestovní průvodce – Jizerské hory a Poještědí*, Praha 1931; B. Kinský, *Jablonec nad Nisou a okolí, Jablonec nad Nisou 1932*. V *Průvodci po Liberci a okolí (Liberec 1901)* se dočteme: „Nisa zhořelecká ... přijímá pod Jabloncem potok Nisu, také Loučnou zvaný.“ (s. 6 – 7) Výstižný popis podává průvodce z roku 1937: „Lužická neboli Zhořelecká Nisa vzniká spojením tří Nis, jež pramení SV. a V. od Liberce. Černá Nisa pramení pod Olivetskou horou (Oelberg, 876 m), Loučná Nisa pramení v rozsáhlých slatinách (Moosbeerheide, S. od Bedřichova – Friedrichswald), a Jablonecká Nisa prýští JV. od Jablonce na Černé Studnici.“ (B. Lázňovský, *Průvodce po Československé republice*. I. část. Země česká. IV. svazek. Severní a Severovýchodní Čechy, Praha 1937, s. 78.)

³³⁾ Mapa okresu Liberec 1 : 75 000, č. 3654, nedatováno (30. léta).

³⁴⁾ Viz pozn. 8.

³⁵⁾ Poprvé zřejmě v turistické mapě Jizerských hor z roku 1965. *Jizerské hory. Ústí nad Labem 1965*.

³⁶⁾ K významu černé barvy a jejímu užití v toponymech viz P. Štěpán, *Označení barev a jejich využití v toponymii*, Praha 2004, s. 47 – 49, s. 78 – 82.

spadá poměrně příkrým, sevřeným údolím a zejména v jarních měsících a při dlouhotrvajících deštích nabývá její tok na síle³⁷⁾.

Zajímavé jsou již zmíněné doklady *schwartzze neyß, weisse neiß* (1552). Pokud se jimi skutečně myslí dnešní *Černá a Bílá Nisa*³⁸⁾, lze se domnívat, že obraz hydronymie horního povodí *Nisy* byl v 16. století následující: za hlavní větev byl považován tok nynější *Lužické Nisy*. To ostatně potvrzují zmínky o prameni *Nisy* již ze 17. století, jež jej kladou do dnešních míst. Dva nejvodnatější a nejvýznamnější přítoky³⁹⁾ pak mohly být rozlišeny jednoznačnými znaky v podobě určujících slov „černá“ a „bílá“, což není jev v hydronymii Jizerských hor ojedinělý⁴⁰⁾. Další, méně významné přítoky byly pojmenovány později v souvislosti se zahušťováním osídlení a intenzivnějším využíváním krajiny v období po třicetileté válce. Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda názvy *Schwarze/Weisse Neisse* měly v této době svůj ekvivalent i v češtině. Jižní část Jizerských hor byla původně česká; z konce 16. století se zachoval poměrně podrobný dvoujazyčný popis hranic mezi frýdlantským (německým) a navarovským (českým) panstvím⁴¹⁾. V něm je dnešní *Bílá Nisa* označena jako *Loučný potok* (viz výše); hydronymum *Nisa* tu ale nenajdeme.

Pojmenování *Černé Nisy* bylo na rozdíl do *Bílé Nisy* neměnné. Svou roli sehrál fakt, že větší část údolí *Černé Nisy* byla až do poloviny 17. století neosídlená⁴²⁾. Obcí

³⁷⁾ Naproti tomu orientace a charakter údolí *Bílé Nisy* je zejména v dolním toku výrazně odlišný.

³⁸⁾ V Schallerově topografii je ale *Schwarze Neisse* umístěna jinam, z popisu vyplývá, že jde o dnešní potok *Jeřici* (původně *Görsbach*), protékající Mníškem a Chrastavou. Zřejmě ale jde o chybnou lokalizaci, *Jeřice* a *Černá Nisa* totiž pramení blízko sebe, navíc jejich toky mají podobnou západní orientaci. (J. Schaller, o. c. v pozn. 1, s. 7.)

³⁹⁾ Všechny tři uvedené zdrojnice jsou zakresleny na mapách Českého království a Boleslavského kraje z období 18. a poč. 19. století (Müllerova mapa aj.). Jméno je ale uvedeno jen u dnešní *Lužické Nisy* (v podobě *Neiss Fl.*).

⁴⁰⁾ Kromě *Černé a Bílé Nisy* se zde nachází *Černá / Bílá Desná* a *Černá / Bílá Smědá* (do níž dále zleva ústí *Černý / Bílý Potok* a *Černý / Bílý Štolpich*). Tohoto specifika si všiml i P. Štěpán ve své monografii o barvách v toponymii Čech (viz o. c. v pozn. 36), kde vyslovuje domněnku (s. 93), že jde o vliv lužickosrbského osídlení. S ohledem na poměrně malé stáří dokladů se ale tato interpretace nedá bezvýhradně přijmout.

⁴¹⁾ Českou verzi viz např. A. Sedláček, *Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy*, Praha 1920, s. 61 – 62.

⁴²⁾ *Kateřinky/Katharinberg* a *Rudolfov/Rudolfsthal*, obce na horním toku *Černé Nisy*, byly založeny roku 1609, resp. 1657. Značná část říčky navíc protéká neosídlenými lesními partiemi.

podél celého toku *Bílé Nisy* bylo více a byly zakládány již od poloviny 16. století⁴³⁾. To přirozeně vedlo ke vzniku komunikačních a pojmenovacích variant. Kromě toho již v 16. století existovalo několikrát zmiňované české jméno *Loučná*, později poněmčené na *Lautschnei*. To se udrželo v užívání především z toho důvodu, že od počátku 17. století se zde nachází obec téhož jména (*Louczna/Lautschnei*⁴⁴⁾). Pojmenování *Lautschnei* a jednoduché invariantní jméno *Neisse* ale vedle sebe koexistovala po celou dobu⁴⁵⁾.

Hydronymii *Lužické Nisy* a jejích pramenných toků charakterizuje vysoká dynamika, která spočívá v existenci řady komunikačních a pojmenovacích variant, a to jak diachronních, tak synchronních. Tato rozkolísanost vychází nejen z historického pohledu (změny osídlení), ale i z povahy objektů a jazykověkomunikačních aspektů. Propriální synonymie je v pojmenování vodních toků častým jevem – řeky protékají katastry více obcí, podle nichž bývají nazývány⁴⁶⁾. Z popisovaných vodních toků tuto rozkolísanost nejlépe ilustruje měnící se pojmenování *Bílé Nisy*. Pro říčku o délce pouhých 10 km bylo zaznamenáno 14 jmen. Vysoká variabilita hydronymie horního povodí *Nisy* kromě toho není spojena jen se synonymními názvy, ale také se jmény homonymními. Vedle pojmenovacích variant, daných různou motivací, se v široké míře uplatňovaly a uplatňují varianty komunikační. Ty primárně vycházejí z dvoučlenného pojmenování, které je z úsporných důvodů v komunikaci redukováno na svůj základní člen – *Nisa/Neisse*.

Proti této variabilitě naopak silně vystupuje tlak standardizace, podle jejíž požadavků má mít řeka stejné jméno po celém svém toku. V případě *Lužické Nisy* ale situaci komplikuje nejasné vymezení jejího pramene. Z toho důvodu se několikrát proměnila i samotná objektová fixace jmen *Lužická* a *Bílá Nisa*. Disproporci mezi tradičně a geograficky chápanými pramennými větvemi se sice standardizované názvosloví snažilo ve druhé polovině 20. století odstranit, nakonec ale i základní mapy upřednostnily historický a turistický pohled. Zejména v posledních letech je tak vidět, že standardizace zohledňuje také turisticky a komunikačně pojímané názvosloví.

⁴³⁾ Jde o tyto obce (v závorce rok první zmínky): Bedřichov/Friedrichswald (1558), Hraničná/Gränzendorf (1585), Janov nad Nisou/Johannesberg (1654), Mšeno/Grünwald (1548), Loučná/Lautschnei (1608), Rýnovice/Reinowitz (1559).

⁴⁴⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 26.

⁴⁵⁾ A. Ressel, o. c. v pozn. 31.

⁴⁶⁾ K této problematice viz J. Malenínská, K hydronymii Čech, O jménech tekoucích vod. In: L. Olivová-Nezbedová – M. Knappová – J. Malenínská – J. Matúšová, Pomístní jména v Čechách, Praha 1995, s. 290 – 291.

Summary**Names of the Lužická Nisa River and Its Affluents through Changes of Time**

The article concerns the *Lužická Nisa* (*Lausitzer Neisse*, *Nysa Łużycka*), which is an important river in Northern Bohemia. The author describes its names and names of its spring rivers from the diachronic and synchronic point of view. There were many variant names for all the streams the article deals with. Synonymy is connected especially with the *Bílá Nisa* river which was also considered as a headstream of the *Lužická Nisa* for some time. The author presents 14 names for this river which is only 10 kilometers long. Today's standardized hydronymy puts stress both on unambiguous and unique identification but also on historical and communication aspects.